

Висновок

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Новака Олександра Сергійовича
на тему «Унормування професійної діяльності пам'яткоохоронців
у радянській Україні (1919–1930-ті рр.)»
з галузі знань 03 – Гуманітарні науки
за спеціальністю 032 – Історія та археологія**

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи. Рівень набуття здобувачем теоретичних знань, умінь, навичок та компетентностей, визначених стандартом вищої освіти третього освітньо-наукового рівня за відповідною спеціальністю.

У процесі підготовки дисертації здобувач проводив роботу регулярно, послідовно дотримуючись графіку виконання дисертації. Зазначені в індивідуальному плані наукової роботи розділи дисертації були представлені та обговорені на кафедрі з метою отримання рекомендацій щодо їх доопрацювання. Також було виконано вимоги щодо публікаційної активності. Зокрема, вийшли друком 4 статті у фахових наукових виданнях України (категорія «Б»). Навчальну складову індивідуального плану було виконано в повному обсязі. Здобувач успішно склав відповідні заліки та іспити й пройшов асистентську практику, що було відображено у щорічних звітах аспіранта. Завдяки виконанню освітньо-наукової складової програми забезпечено набуття здобувачем теоретичних знань, умінь, навичок та компетентностей, визначених тимчасовим стандартом вищої освіти третього освітньо-наукового рівня за відповідною спеціальністю, затвердженим Вченою радою університету (в умовах відсутності затвердженого стандарту за спеціальністю 032 – Історія та археологія).

2. Обґрунтування вибору теми дослідження. Мета, завдання та методи дослідження. Об'єкт та предмет дослідження.

Вибір теми дослідження був зумовлений її актуальністю як у науковій, так і у суспільно-політичній площинах. Наукове підґрунтя полягає як у значному інтересі до пам'яткоохоронної роботи та її складових в середовищі сучасних українських та закордонних дослідників. Робота здобувача в цьому контексті важлива також через застосування нових парадигм дослідження, що дозволяють розкрити раніше недостатньо вивчені аспекти. Здобувачем була обґрунтована актуальність дослідження як з огляду на необхідність вивчення досвіду охорони вітчизняного історико-культурного надбання, так і з огляду на виклики сьогодення, коли в умовах повномасштабного російського вторгнення було втрачено цілу низку історико-культурних пам'яток.

Метою дослідження є характеристика заходів із унормування пам'яткоохоронної діяльності в радянській Україні (1919–1930-ті роки) та встановлення ключових чинників, що впливали на їх підготовку та перебіг.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлені та вирішені наступні ключові дослідницькі завдання: 1) схарактеризувати стан наукової розробки проблеми та її джерельну базу; 2) схарактеризувати ключові етапи унормування пам'яткоохоронної діяльності в радянській Україні в соціокультурному контексті; 3) визначити зовнішні та внутрішні чинники, що впливали на підготовку та імплементацію спеціального законодавства, що регулювало охорону історико-культурного надбання; 4) з'ясувати ключові віхи у впровадженні «ідеологічного компоненту» «історичної політики» в радянській Україні протягом досліджуваного періоду; 5) з'ясувати риси професійної етики та дослідити їхній зв'язок із унормуванням діяльності представників цієї спільноти тощо.

Об'єктом дослідження є пам'яткоохоронна діяльність у радянській Україні в 1919 – 1930-х роках.

Предметом дослідження є процес інституалізації пам'яткоохоронної діяльності в УСРР/ УРСР протягом 1919 – 1930-х років, включно із виробленням регламентуючих норм як на рівні системи управління, так і в самому середовищі пам'яткоохоронців.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тематика дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідної програми «Історія освіти та культури України (кінець XVII–XIX ст.)» (№ держреєстрації 0112U004754), що розробляється на кафедрі історії України Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

4. Особистий внесок дисертанта в отриманні наукових результатів та їх новизна.

Дисертація є виконаною здобувачем самостійно. Відповідні наукові результати, зазначені в ній, отримані аспірантом через власну роботу із джерельною базою (передовсім – архівними матеріалами) та історіографією, наукові дискусії та консультації наукового керівника та відповідальних працівників кафедри історії України. Їх новизна полягає у застосуванні нових парадигм, зокрема, дискурсивного підходу для встановлення особливостей формування пам'яткоохоронного дослідницького поля. Також здобувачем було встановлено вплив дослідників української старовини на творення стилістики «українського модерну» початку XX ст. (із застосуванням підходу, запропонованого Е. Гобсбаумом). Новак О. С. виділив ключові етапи «професіоналізації» дослідницької діяльності охоронців історико-культурного надбання та з'ясував роль основних центрів та груп дослідників в інтелектуальній спільноті пам'яткоохоронців у 1920-ті – 1930-ті роки. Також аспірант визначив участь представників професійної спільноти пам'яткоохоронців у творенні профільного законодавства 1920-х – 1930-х років як складової частини «історичної політики» в УСРР. Здобувач уточнив внесок пам'яткоохоронців у творення профільного законодавства, що розроблялося під головуванням Укрнауки НКО УСРР у 1920-ті роки.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Основні наукові положення та висновки дисертації є достатньо аргументованими та достовірними. Це підтверджується масштабним списком залучених історичних джерел та наукової літератури з теми, що має системний характер. Зауважимо, що джерельна база охоплює широкий

спектр матеріалів, який включає нормативно-правові акти, діловодну документацію, наукові та науково-популярні праці пам'яткоохоронців та джерела особового походження. Під час навчання Новаком О. С. велася робота зі збору та опрацювання джерельної та історіографічної баз дисертації у Центральній науковій бібліотеці ХНУ імені В. Н. Каразіна, Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, Державному архіві Харківської області (ДАХО), Центральному державному архіві вищих органів влади та управління (ЦДАВО України), Центральному державному архіві громадських об'єднань (ЦДАГО України), Науковому архіві Інституту археології НАН України у місті Києві. Аспірантом проводилася тривала і плідна робота, що виявилось як в ознайомленні кафедри з матеріалами дисертації в рамках обговорення розділів, так і наукового співтовариства через публікаційну активність.

6. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукове значення дисертації визначається актуальністю її виконання та публікації в масиві сучасної наукової літератури з пам'яткоохоронної проблематики та суміжних наддисциплінарних полів гуманітаристики. Дисертаційна робота Новака О. С. присвячена дослідженню передумов підготовки та імплементації норм, що регламентували пам'яткоохоронну діяльність в УСРР/ УРСР у 1919–1930-х роках. Вивчення цих процесів здійснюється в соціокультурному контексті, що дозволило прослідкувати вплив «переломної епохи» та «Культурної революції» на ставлення суспільства до спадщини минулого. Актуальність теми пояснюється необхідністю вивчити особливості становлення понятійного апарату та процесів «професіоналізації» діяльності дослідників та охоронців історико-культурного надбання, особливостей формування та функціонування етичних норм, що побутували в їх інтелектуальній спільноті. Це дозволяє розв'язати чимало питань, що постають перед дослідниками історії України міжвоєнної радянської доби. Насамперед, дослідження дає змогу

прослідкувати особливості правового регулювання сфери культури в УСРР, а також простежити, як впливали зміни в «історичній політиці» більшовиків на збереження національного надбання українського народу в 1920-ті – 1930-ті роки.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що вони можуть бути використані в процесі створення узагальнюючих праць з історії України, історії української культури, у процесі підготовки навчальних посібників, розробці навчально-методичних комплексів з основ пам'яткознавства для вищих навчальних закладів.

7. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором.

Матеріали дисертації викладені в кількох наукових публікаціях, які розкривають її основні положення. Ці матеріали стосуються всіх чотирьох структурних розділів роботи та розкривають питання, актуальні в контексті вивчення пам'яткоохоронної проблематики в історії міжвоєнної радянської України. Публікації мають цілісний і завершений характер та виконані самостійно.

7.1. Відповідність публікацій здобувача п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44.

Публікації, що наводяться нижче, відповідають п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Вони є виконаними одноосібно; 4 (чотири) з них належать до п. 8 ч. 1, оскільки є статтями у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»). 2 (дві) з них надруковані у виданні «Сіверянський літопис» (м. Чернігів), 1 (одна) вийшла друком у науковому виданні «Актуальні питання

гуманітарних наук» (м. Дрогобич), 1 (одна) – у фаховому виданні «Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»» (м. Харків).

7.2. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у фахових виданнях України:

1. Новак О. С. Формування нормативно-правової бази пам'яткоохоронної діяльності в радянській Україні (1919–1926 рр.). Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2020. Вип. 58. С. 57–72.

DOI: 10.26565/2220-7929-2020-58-04

2. Новак О. С. Нормативно-правове регулювання пам'яткоохоронної діяльності в радянській Україні (1928–1933 рр.). Сіверянський літопис. 2022. № 1. С. 105–111.

DOI: 10.5281/zenodo.6770300

3. Новак О. С. Обстоювання самотності українського історико-культурного надбання в Російській імперії (друга половина XIX – початок XX ст.). Актуальні питання гуманітарних наук. Збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. Вип. 53. Том 1. С. 64–70.

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-8>

4. Новак О. С. Пам'яткоохоронна діяльність на Чернігівщині: основні напрямки та тенденції (1919–1930-ті рр.). Сіверянський літопис. 2022. № 5–6. С. 54–62.

DOI: 10.5281/zenodo.7747267

8. Дотримання академічної доброчесності.

Дисертаційне дослідження та публікації, що відображають основні наукові результати дисертації, є виконаними здобувачем самостійно. Всі запозичення з джерел, наукової або довідкової літератури, цитати містять відповідні посилання, оформлені належним чином. Є змога ознайомитися з

використаними джерелами на електронних репозитаріях через надані здобувачем посилання. Відповідно, наукові праці аспіранта є такими, що не містять академічного плагіату.

9. Апробація матеріалів дисертації.

Апробація матеріалів дисертації представлена виступами аспіранта на конференціях. Новак О. С. взяв участь у восьми конференціях регіонального та міжнародного рівнів. Тези виступів здобувача опубліковані. Відносна вузькість територіальних меж виступів дисертанта на конференціях порівняно з публікаційною активністю пояснюються наслідками пандемії COVID-19 та початком повномасштабної збройної агресії Російської федерації в 2022 році. Ці обставини негативно вплинули на можливості участі в апробаційних заходах.

9.1. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, колоквиумах, семінарах тощо

Аспірантом були представлені вісім доповідей на наукових конференціях, тези яких були опубліковані в збірниках матеріалів конференцій. Також Новак О. С. взяв участь у колоквиумі кафедри східноєвропейської історії Галле-Віттенберзького університету імені Мартина Лютера у Німеччині (Aleksander-Brückner-Zentrums für Polenstudien an der MLU Halle-Wittenberg) із публічною лекцією на тему «The Formation of the Monument-Protection Discourse in Research Environment of the Naddniprianska Ukraine (second half of XIX–early XX century)».

9.2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Novak O. The Formation of the Monument-Protection Discourse in Research Environment of the Naddniprianska Ukraine (second half of XIX – early XX century). Academic and Scientific Challenges of Diverse Fields of Knowledge in the 21st Century : IX Всеукраїнська наукова конференція. 28 лютого 2020 р. : тези доп. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 152–159.

2. Новак О. С. Формування пам'яткоохоронного понятійного поля у дослідницькому середовищі Наддніпрянській України (початок ХХ ст.). 73-я Міжнародна наукова конференція «Каразінські читання (історичні науки)».

24 квітня 2020 р. : тези доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. С. 127–129.

3. Новак О. С. Мистецтвознавчі студії пам'яткоохоронців Харкова (1919 – 1930-ті рр.). 38-ма Міжнародна краєзнавча конференція молодих учених Краєзнавство та краєзнавці: досвід минулого та сьогоденні завдання (до 120-річчя від дня народження професора Антона Григоровича Слюсарського). 4 грудня 2020 р. : тези доп. Харків, 2020. С. 73–75.

4. Новак О. С. Унормування участі громадськості у пам'яткоохоронній діяльності в радянській Україні (1919 – 1926 рр.). 74-а Міжнародна наукова конференція «Каразінські читання (історичні науки)». 23 квітня 2021 року : тези доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. С. 93–95.

5. Новак О. С. Охорона сакральних пам'яток Харкова у переломну епоху (1929–1933 рр.). 39-та Міжнародна краєзнавча конференція молодих учених «Краєзнавство у системі науки та освіти: досвід і перспективи», присвяченої 100-річчю створення Харківського інституту народної освіти імені О. О. Потебні. 3 грудня 2021 р. : тези доп. Харків, 2021. С. 37–39.

6. Новак О. С. Особливості кампанії із вилучення церковних цінностей у Харкові в 1922 році. 75-а Міжнародна наукова конференція «Каразінські читання (історичні науки)». 29 квітня 2022 року : тези доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 63–65.

7. Новак О. С. Роль С. А. Таранушенка у професійній спільноті пам'яткоохоронців радянської України (1919–1930-ті роки). 40-ва Міжнародна краєзнавча конференція молодих учених «Краєзнавчі студії у вимірах сучасності, ретроспективі і перспективі», присвячена 300-річчю з дня народження Григорія Савича Сковороди (1722–1794). 3 грудня 2022 р. : тези доп. Харків, 2023. С. 40–42.

8. Новак О. С. Пам'яткоохоронна діяльність в радянській Україні (друга половина 1930-х років). 76-а Міжнародна наукова конференція «Каразінські читання (історичні науки)». 21 квітня 2023 року : тези доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 60–62.

10. Оцінка структури, мови та стилю дисертації (окрім філологічних спеціальностей).

Робота складається з анотацій українською та англійською мовою, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку джерел і літератури та додатків. Зазначені структурні елементи відповідають змісту наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40, який встановлює вимоги до оформлення дисертації. У вступі зазначено обґрунтування вибору теми дослідження, мету і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження, методи дослідження, наукову новизну отриманих результатів, особистий внесок здобувача, апробацію матеріалів дисертації, а також її структуру та обсяг. Перший розділ включає в себе історіографічну базу, характеристику джерел та методологію дослідження. Автором також виявлено недосліджені або слабо досліджені сучасною історіографією питання, деякі з яких перебували у фокусі його уваги. Дисертація також включає три змістовних розділи, які присвячено різним проблемно-хронологічним аспектам дисертаційного дослідження. Кожен з них розділений на параграфи. В першому зі змістових розділів здійснений аналіз основ пам'яткоохоронної діяльності на українських землях до 1917 року, в другому – регламентування пам'яткоохоронної діяльності в радянській Україні у 1919 – 1930-ті рр. та вплив на нього тогочасної «історичної політики». У третьому змістовому розділі проаналізовані особливості професійної етики в інтелектуальній спільноті пам'яткоохоронців радянської України із виокремленням дослідницьких центрів та груп в інтелектуальній спільноті пам'яткоохоронців.

Дисертацію виконано українською мовою. Аспірантом самостійно здійснено переклад джерел англійською мовою та російською мовою.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту

Дисертація подається до захисту за спеціальністю 032 історія та археологія (галузь знань 03 гуманітарні науки). Робота відповідає зазначеній спеціальності та прийнятим науковим стандартам у фаховій спільноті.

**12. Результати обговорення та проведення презентації.
Рекомендація дисертації до захисту**

За результатами обговорення дисертаційної роботи аспіранта Новака Олександра Сергійовича невідповідностей вимогам чинного законодавства або науковій добросовісності, а також неякісного виконання дослідження не виявлено. Дисертацію рекомендовано до захисту.

Завідувач кафедри
історії України
історичного факультету
ХНУ ім. В. Н. Каразіна

д. і. н., професор
Калініченко В. В.